
 Anna Maria Vinci*

Medsebojno razumevanje

IZVLEČEK

Avtorica poudarja pomen znanstvenega dela dr. Milice Kacin Wohinz za slovensko in italijansko zgodovinopisje. Ob raziskovanju je tudi vzgajala mlajše kolege, jim odpirala pot do slovenskih arhivov v času, ko je bila večina italijanskih še nedostopna. V nadaljevanju je objavljen del članka z značilnim naslovom Mir drugega nestorja zgodovine "obmejnega fašizma", Tržačana Elia Apiha. Apih je članek objavil leta 1945 pod psevdonimom Lorenzo Savelli v časniku "L' Idea Liberale"; v njemu se je odločno zavzel za »medsebojno sorazumevanje«, skupaj s "priznavanjem drugega kot sebi enakega".

Ključne besede: zgodovinopisje, filozofija zgodovine, arhivi, Italija, Slovenija

ABSTRACT

MUTUAL UNDERSTANDING

The author emphasizes the significance of the scientific work of Dr Milica Kacin Wohinz for Slovenian and Italian historiography. Apart from her research work, she educated her younger colleagues and opened for them a way into the Slovenian archives, at a time when most of the Italian ones were still inaccessible. The paper includes an extract from an article, symbolically entitled 'Peace', which Elio Apih from Trieste, another Nestor of the history of 'frontier Fascism', published in 1945, in the paper L'idea Liberale under the pseudonym of Lorenzo Savelli. In the article he firmly advocated 'mutual understanding' together with 'the recognition of the other as equal to oneself.'

Key words: historiography, philosophy of history archives, Italia, Slovenia

Izreči priznanje zajetnemu znanstvenemu delu dr. Milice Kacin Wohinz in ji nameniti obsežne strani razmišljanj, ki bi bila enaka njeni izjemni znanstveni zavzetosti, njeni vztrajnosti in (morda) njeni ženski osamljenosti, na ravni vsega tistega, kar nas je naučila, zagotovo ni preprosto opravilo. Tvegamo, da nas preplavijo in nas zavedejo spomini, kajti podobe te neumorne raziskovalke se prekrivajo s podobami nas mlajših, šele na začetku naše avanture, takrat ko se je naša strast za zgodovino merila s strastjo Milice Kacin Wohinz. Za seboj je imela že neštete prebrane svežnje arhivskih dokumentov in je z veliko vnemo potovala med

* Dr. predsednica Istituto Regionale per la storia di Movimento di Liberazione del Friuli-Venezia Giulia, I-34100 Trieste/Trst, Salita di Gretta 38

Rimom in Ljubljano (in torej med dvema svetovoma in dvema kulturama), da bi se seznanila s snovjo, ki je bila predmet njenih razmišljanj in kasneje objavljenih zapisov. Nenavadna prožnost njenega duha, ki je nato odločno privrela na dan v soočanju z italijansko kulturo, soočanju, ki ga je kot raziskovalka vedno živahno in naklonjeno iskala, je bila za nas naravnost presenetljiva. V sedemdesetih letih, ko je večina italijanskih arhivov (z izjemo Centralnega državnega arhiva v Rimu) odločno zavračala naše prošnje po vpogledu v dokumente iz odločujočega obdobja italijanske zgodovine, kar je fašizem zagotovo bil, je na naše presenečenje pokazala razumevanje prav Ljubljana, kjer je Milica Kacin Wohinz prevzela vodenje Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in ni postavljal nikakršnih vetov, s čimer je utrdila tradicijo, ki se je uveljavila v šestdesetih letih. Če bi želeli, čeprav le bežno, preleteti vse opombe številnih knjig, ki jih je zgodovinopisje objavilo o italijanski vzhodni meji, bi z lahkoto ugotovili izvor mnogih rekonstrukcij in zgodovinskih ocen o "obmejnem fašizmu", ki so nam jih omogočile ravno tiste odprte duri. V času, ko je ponehaval ostrina poveljnega obdobja, se je tako postopno oblikovalo področje znanstvenih izmenjav, oplemeniteni tudi s strastjo in tveganji, ki jih raziskovanje nosi s seboj. Študij "obmejnega fašizma" je nas, italijanske raziskovalce (nekateri že zelo izkušene, druge šele na začetku svoje poti) postavil v središče neprijetnih prizorišč, povezanih z zgodovino države: to je bil trenutek dragocenega dozorevanja in tudi mejnik v času posebno zapletenih kasnejših obdobj, s katerimi smo se morali soočiti.

Kakor se neizbežno dogaja, smo dogodkom iz preteklosti zastavili nova vprašanja, z drugačnim pogledom smo se merili z dvajsetletnim obdobjem fašizma, lotili smo se jih z bolj prefinjenimi metodologijami in manj togimi kategorijami. Izzivi, ki izhajajo iz želje po vedenju, so zajeli druga področja in druga zgodovinska obdobja: sama pa sem trdno prepričana, da nam občutek skupne pripadnosti, ki smo ga ustvarili v nelahkem obdobju, danes omogoča, da se uravnovežemo in znanstveno natančno soočimo s stranmi zgodovine, ki jih moramo šele odkriti ali ki terjajo ponoven premislek in novo branje.

Milici Kacin Wohinz, znanstvenici in ženski, želim v znak hvaležnosti in za srečo posvetiti nekaj pomembnih izvlečkov iz članka, objavljenega daljnega leta 1945 desno zgoraj v časniku "L' Idea Liberale", ki je prvič izšel 26. septembra tistega leta in ga je vodil razumnik Francesco Collotti, dekan Filozofske fakultete tržaške univerze. Čeprav le kratko obdobje, je časopis skupaj z drugimi maloštevilnimi "kulturnimi otoki" predstavljal prostor, odprt vsem tistim, ki niso podpirali turobnega ozračja nasprotovanj in konfliktov med Italijani in Slovenci ter Hrvati, med komunisti in nekomunisti. Dolgo časa je zgodovinopisje zavračalo vse, ki so se v tistem mučnem obdobju izražali umirjeno in "drugače", ki so se razlikovali od kričavosti tistega časa in so poskušali poiskati odgovore ter ponovno ustvariti, če že drugega ne, pa vsaj obete za prihodnji dialog. To je bila razumniška manjšina ljudi, obsojenih na molk tako na državnem kot na mednarodnem političnem prizorišču, ki njihovega jezika ni razumelo; manjšina, ki jo je kolektivni spomin izbrisal. Toda prav tisti možje (in žene) so takrat izražali ideje, ki še danes presenetijo bralca ne le zaradi modrosti, ki jo nosijo v sebi, temveč tudi zaradi "skupka" močnih in globokih čustev.

Avtor kratkega članka, ki ga navajam, se skriva pod psevdonimom (Lorenzo Savelli); gre pa za italijanskega raziskovalca, ki je najbolj zaslužen za spoznavanje

in širjenje vedenja o boleči stvarnosti obmejnega prostora: to je Elio Apih takrat mlad, vendar odrasel mož, ki ga je zaznamovalo trpljenje v vojnem času.

Mir

"Dolgo smo ga pričakovali in šele kratek čas verjamemo, da ga imamo. Toda v resnici ga še ni. (...) Miru. In še včeraj je bilo sopenje preganjanega plena znamenje obstoja. (...) To je bila čarobna beseda, pomagala nam je, da nas včerajšnji dan ni žalostil, da smo prenašali današnjega, da smo se lahko soočali z jutrišnjim. In danes, ko je končno tukaj in vsi pravijo, da je tako, vanj ne verjame nihče. Vsakdo zanika, da bi v njem prepoznal uresničitev dolgo gojenega upanja (...) Miru ni, ker ga ni v nas. Ne imenujte mir nekaj, kar je dekret, konvencija, pogodba. Mir ne more biti samo bolj ali manj pravno preseganje nekega spora; mora predstavljati zaključek le-tega. Mir je stanje duha. In kot tak se ne more udejaniti v nekem političnem uradu, kjer se preverjajo tablice in merijo interesi in priložnosti. (...)

Samo medsebojno sorazumevanje lahko izniči antitetičnost nasprotujočih si stališč. Drugače jih samo zakrivamo, ali pa se pretvarjamo, da jih - bolj ali manj zavestno - predajamo pozabi.

Sorazumevanje; ali postavljanje lastnih tez v širši okvir, ki ob vsem, kar je naše, zajema tudi priznavanje vsega, kar ni naše. Sorazumevanje in posledično priznavanje in odkrito, iskreno, lojalno zavračanje svojih napak, svojih neresnic; priznavanje drugega kot sebi enakega. Sorazumevanje, da, a medsebojno. Če do tega ne pride na obeh straneh, ostaja brez vrednosti in nesmiselno. (...) In kdor zahteva več, naj za medsebojno združitev duha tudi več prispeva. Samo tako bo dobil več od tega, kar mu pritiče.

(...) Mir je sen osamljenih. Je stvarnost združenih.

Samo utopija, prijatelj bralec? Odgovor prepuščam tvoji dobri volji.

V tem članku odločno poudarjena tema "*medsebojnega sorazumevanja*", skupaj s "*priznavanjem drugega kot sebi enakega*", daleč presega načelo "strpnosti", trdno načelo, z dolgo tradicijo, ki pa je včasih ambivalentno zaradi ločevanja in postavlja na različno raven tistega, ki "je strpen" in tistega, ki "je strpnosti deležen". Septembra 1945 (in Lorenzo Savelli ni bil sam) ima utopija dovolj moči, da zaluča neko idejo prek vseh ovir: takrat je bila le znak nekega nekonformističnega stališča, kajti sadov ni obrodila in (morda) to tudi ni bilo mogoče. Sedaj, ko prebiramo ta članek, vidimo, da je šlo za drobno seme, ki mu je bilo dano, da se umesti v kotiček zavesti ljudi ob meji. Sedaj, ob ponovnem premisleku vidimo, da gre za žive besede, za svarilo, ki ga ne gre pozabiti.

Prevedla Devana Jovan